

**ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ**

ΕΚΦΩΝΗΣΕΙΣ

ΟΜΑΔΑ Α

Θέμα 1ο

Α.1.1. Να χαρακτηρίσετε τις παρακάτω προτάσεις με το γράμμα Σ, αν είναι σωστές, ή με το γράμμα Λ, αν είναι λανθασμένες.

1. Η άμεση εμπειρία αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τη θεωρητική προσέγγιση ενός θέματος.
2. Οι χώρες του λεγόμενου Πρώτου Κόσμου χαρακτηρίζονται από κεντρικά σχεδιασμένη οικονομία.
3. Το φαινόμενο της αστικοποίησης είναι αποτέλεσμα μεταμόρφωσης της βιομηχανικής καπιταλιστικής κοινωνίας.
4. Η δημιουργία του κράτους- πρόνοιας προσέβλεπε στην ανακατανομή του πλούτου.
5. Οι ομάδες συμφερόντων έχουν ως άμεσο στόχο την κατάκτηση της πολιτικής εξουσίας.

15 μονάδες (5 X 3)

Α.1.2. Να επιλέξετε το γράμμα που συμπληρώνει σωστά τις παρακάτω προτάσεις:

1. Αν η παιδεία αποκτήσει αποκλειστικά χρηστικό περιεχόμενο, τότε:

- α. ίσως το σχολείο συνδεθεί με τον κόσμο των επιχειρήσεων και της αγοράς
- β. θα ενισχυθεί η κριτική διάσταση της γνώσης
- γ. θα συμβάλει στη χειραφέτηση των ατόμων
- δ. θα λυθούν όλα τα προβλήματα του εκπαιδευτικού συστήματος

2. Στο μοντέλο των ελίτ, η λαϊκή βούληση:

- α. εκφράζεται μέσα από την ισότιμη συμμετοχή της σε οργανωμένους συλλόγους και ομάδες.
- β. καταπιέζεται από αυταρχικούς κυβερνήτες
- γ. περιορίζεται από μεθοδεύσεις κυρίαρχων ομάδων για την προώθηση των συμφερόντων τους
- δ. καθοδηγεί της πολιτικές αποφάσεις

10 μονάδες (2 X 5)

Θέμα 2ο

A.2.1.

α. Να συγκρίνετε τις προσεγγίσεις των Μ. Βέμπερ, Α. Κοντ και Κ. Μαρξ για την έννοια και τη δημιουργία του κράτους.

10 μονάδες

β. Να περιγράψετε το κράτος ως φορέα κοινωνικοποίησης.

6 μονάδες

A.2.2. Να ορίσετε τις έννοιες: «κοινωνική διαστρωμάτωση», «κοινωνικές τάξεις», «κοινωνικές ανισότητες».

9 μονάδες

ΟΜΑΔΑ Β

Θέμα 1ο

B.1.1.

α. Τι είναι η πολιτική αλλοτρίωση και πως εκδηλώνεται;

5 μονάδες

β. Με ποιες τεχνικές οργάνωσης της εργασίας συνδέθηκε η έννοια της αλλοτρίωσης; Ποια αποτελέσματα είχαν οι παραπάνω τεχνικές;

10 μονάδες

γ. Τι είδους κριτική τους ασκήθηκε και γιατί;

5 μονάδες

B.1.2

Πολλοί κοινωνιολόγοι υποστηρίζουν ότι το σχολείο είναι παράγοντας αναπαραγωγής της κοινωνίας.

α. Τι αναπαράγει το σχολείο;

7 μονάδες

β. Να αναλύσετε πως βλέπει τον αναπαραγωγικό ρόλο του σχολείου ο Πιερ Μπουρντιέ και πως ο Λουί Αλτουσέρ.

8 μονάδες

Θέμα 2ο

B.2.1.

α. Πως ορίζονται τα πολιτικά κόμματα και πως οι ομάδες συμφερόντων;

7 μονάδες

β. Ποιες ομοιότητες και ποιες διαφορές έχουν;

8 μονάδες

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΟΜΑΔΑ Α

ΘΕΜΑ Α

A.1.1.

- 1.ΛΑΘΟΣ (σελ.16)
- 2.ΛΑΘΟΣ (σελ.36)
- 3.ΣΩΣΤΟ (σελ.34)
- 4.ΣΩΣΤΟ (σελ.128)
- 5.ΛΑΘΟΣ (σελ.146)

A.1.2.

- 1- γ (σελ.142)
- 2 – α (σελ.104)

ΘΕΜΑ Β

A.2.1.

α. Ο Μαξ Βέμπερ συνδέει την έννοια του κράτους με της «νομιμοποιημένη» βία. Θεωρεί ότι το κράτος αποτελεί την κεντρική πολιτική αρχή που κατέχει το μονοπώλιο της έννομης βίας. Έτσι, ορίζει το κράτος ως την «κοινότητα των ανθρώπων η οποία αξιώνει (αποτελεσματικά) το μονοπώλιο στη χρήση της νόμιμης φυσικής βίας μέσα σε ένα ορισμένο έδαφος» (M. Weber, 1996: 45). Η δημιουργία του κράτους είναι μια διαδικασία συνεχούς ορθολογικοποίησης, με τα εξής χαρακτηριστικά: τη συγκρότηση ενός σώματος μόνιμων και ειδικών υπαλλήλων (γραφειοκρατία), τον ορισμό μόνιμων διαδικασιών διαχείρισης και ελέγχου και τον προσδιορισμό μιας εμφανούς ιεραρχίας αρμοδιοτήτων. Ο Α. Κοντ θεωρεί ότι το κράτος είναι αποτέλεσμα της αύξησης του μεγέθους των κοινωνιών και κατά συνέπεια της πολυπλοκότητάς τους (όσο πιο μεγάλες πληθυσμιακά είναι οι κοινωνίες τόσο μεγαλύτερη ανάγκη έχουν από σύνθετες δομές διοίκησης). Ο Μαξ αποδίδει τη γένεση του κράτους στη διαφοροποίηση της κοινωνίας, δηλαδή στον διαχωρισμό αυτών που κατέχουν τα μέσα παραγωγής και ιδιοποιούνται το κέρδος από αυτούς που το μόνο που κατέχουν είναι η δύναμη της εργασίας τους. Έτσι το κράτος, σύμφωνα με τον Μαξ, υπηρετεί τους οικονομικά κυρίαρχους, όποια και αν είναι η μορφή διακυβέρνησης του (δημοκρατία, μοναρχία κτλ.).

β. Το κράτος αποτελεί ένα θεσμοθετημένο φορέα κοινωνικοποίησης ιδιαίτερα σημαντικό. Ο τρόπος διακυβέρνησης ασκεί επίδραση στη λειτουργία των σημαντικότερων φορέων κοινωνικοποίησης όπως η οικογένεια (π.χ. με την αναμόρφωση του οικογενειακού δικαίου), το σχολείο (π.χ. μέσω των προγραμμάτων της εκπαίδευσης, των βιβλίων, του εξεταστικού συστήματος), τα

ΜΜΕ (π.χ. με τον κώδικα δεοντολογίας των δημοσιογράφων, αλλά και με τους κανόνες λειτουργίας τηλεοπτικών σταθμών). Επίσης, διαμορφώνει τα πρότυπα συμπεριφοράς των κυβερνωμένων (π.χ. η συμπεριφορά και το ήθος των κυβερνώντων επηρεάζει το αίσθημα δικαίου του πολίτη, προάγει ή υπονομεύει τη διαφάνεια, την ισονομία κ.λπ.). Συνεπώς η εξουσία επιβάλλει κανόνες σε όλα τα επίπεδα και επηρεάζει τις σχέσεις των ανθρώπων σε επίπεδο οικονομικό (φορολογία, εισοδήματα), σε επίπεδο κοινωνικό (εκπαιδευτικό σύστημα, πρόνοια), σε επίπεδο πολιτικό (ελευθερία γνώμης, συμμετοχή σε συνδικαλιστικές ενώσεις και πολιτικά κόμματα κτλ.).

A.2.2

«κοινωνική διαστρωμάτωση»: Σε κάθε κοινωνία υπάρχουν διαφορετικές ομάδες ατόμων που έχουν κάποια κοινά στοιχεία ως προς το επίπεδο ζωής, τις οικονομικές και τις κοινωνικές δραστηριότητες ή τις αξίες τους. Η κατάταξη σε μία ιεραρχημένη κλίμακα των διαφορετικών ομάδων με κοινά οικονομικά, κοινωνικά ή αξιακά στοιχεία ονομάζεται κοινωνική διαστρωμάτωση. Βασικό στοιχείο της κοινωνικής διαστρωμάτωσης είναι οι κοινωνικές τάξεις.

«κοινωνικές τάξεις»: Ως κοινωνικές τάξεις ορίζονται οι κοινωνικές ομάδες των οποίων τα μέλη έχουν την ίδια θέση ως προς τα μέσα παραγωγής (ιδιοκτήτες ή όχι), έναν σχετικά κοινό τρόπο ζωής και την αίσθηση ότι ανήκουν στην ίδια ομάδα. Η έννοια της κοινωνικής τάξης προσεγγίζεται από διαφορετικές θεωρίες.

«κοινωνικές ανισότητες»: Η έννοια της κοινωνικής διαστρωμάτωσης συνδέεται με την έννοια της ανισότητας. Τα άτομα δεν έχουν τις ίδιες ευκαιρίες λόγω της διαφορετικής τους θέσης στην κοινωνική διαστρωμάτωση. Παρ' ότι η αρχή της ισότητας των δικαιωμάτων των πολιτών είναι αναγνωρισμένη ως συνταγματική αξία (από την εποχή της Γαλλικής Επανάστασης), οι οικονομικές, κοινωνικές και πολιτισμικές ανισότητες ανάμεσα στα άτομα και στις κοινωνικές ομάδες αποτελούν πραγματικότητα και διευρύνονται παγκοσμίως. Ανισότητες είναι οι διαφορές μεταξύ των ατόμων ή των κοινωνικών ομάδων σε σχέση με τον πλούτο, την εκπαίδευση, τον πολιτισμό, την υγεία κ.ά, οι οποίες εκλαμβάνονται ως άδικες. Οι οικονομικές ανισότητες αντιστοιχούν στη διαφορά θέσης των ατόμων στην παραγωγική διαδικασία, όπως επίσης στη διαφορά ως προς τα εισοδήματα και την περιουσία. Οι κοινωνικές ανισότητες, όπως για παράδειγμα οι ανισότητες πρόσβασης σε αναγκαία αγαθά για την επιβίωση, σε υπηρεσίες υγείας, οι εκπαιδευτικές, οι πολιτισμικές ανισότητες κ.α., αν και είναι δύσκολα μετρήσιμες, έχουν σοβαρές επιπτώσεις στη ζωή των ανθρώπων.

β. Θα πρέπει να επισημάνουμε, ενδεικτικά, μία από τις κυριότερες δυσλειτουργίες του πολιτικού συστήματος στη χώρα μας. Παρατηρείται ότι τα κόμματα έχουν επεκτείνει την επιρροή και τον έλεγχο τους σε πολλά κινήματα

και σε διάφορες συλλογικές οργανώσεις, έχοντας σε γενικές γραμμές υποκαταστήσει την κοινωνία των πολιτών. Για παράδειγμα, οι συνδικαλιστικές παρατάξεις, οι γυναικείες οργανώσεις, τα κινήματα ειρήνης ελέγχονται άμεσα από διάφορα πολιτικά κόμματα, γι' αυτό και κάθε κόμμα «έχει» τη δική του γυναικεία οργάνωση ή το δικό του κίνημα ειρήνης.

ΟΜΑΔΑ Β

Β.1.1

α. Με τον όρο «πολιτική αλλοτρίωση» εννοούμε την, αποξένωση, την αδιαφορία, την αίσθηση του ατόμου ότι η συμμετοχή του στο πολιτικό γίνεσθαι δε μετρά, τη δυσπιστία του έναντι των κυβερνώντων και γενικά την απομάκρυνσή του από τις πολιτικές διαδικασίες και τις πολιτικές εξελίξεις. Η πολιτική αλλοτρίωση είναι μια μορφή πολιτικής συμπεριφοράς που εκδηλώνεται τόσο στο επίπεδο των στάσεων και των αντιλήψεων των πολιτών όσο και στο επίπεδο συγκεκριμένης πολιτικής συμπεριφοράς (π.χ. αδρανοποίηση, αυτό-απομόνωση, αδιαφορία, μη συμμετοχή σε πολιτικές οργανώσεις, πολιτικά κόμματα και εκλογικές διαδικασίες για την ανάδειξη των αντιπροσώπων του λαού στο Κοινοβούλιο). Στάσεις και αντιλήψεις όπως «οι πολιτικοί ενδιαφέρονται μόνο για το βουλευτικό θώκο», «όλα τα κόμματα είναι ίδια» , «η ψήφος μου δε μετράει», «όλα αποφασίζονται στις Βρυξέλλες κτλ.» είναι εκφράσεις που συνήθως, υποδηλώνουν πολιτική αλλοτρίωση. Σ' αυτές κατατάσσονται επίσης οι απόψεις των πολιτών για τη διαφθορά στα δημόσια πράγματα, καθώς και ο βαθμός εμπιστοσύνης των πολιτών στους διάφορους θεσμούς.

β. Οι τεχνικές οργάνωσης της εργασίας στις οποίες βασίζεται η αλλοτρίωση προέρχεται από τα μοντέλα εργασίας του Τέιλορ και του Φορντ. Ο Τέιλορ (F.W. Taylor, 1856-1915) προτείνει την ορθολογικοποίηση των εργασιών στα εργοστάσια της Αμερικής, κατανέμοντας την εργασία σε οριζόντια, έτσι ώστε κάθε εργάτης να εκτελεί μέρος της συνολικής εργασίας, και, κάθετα, έτσι ώστε να διαχωρίζεται η σύλληψη της οργάνωσης της εργασίας από την εκτέλεσή της. Επειδή οι εργαζόμενοι δεν μπορούν να κάνουν οι ίδιοι την επιστημονική ανάλυση της εργασίας τους, το συγκεκριμένο έργο ανατίθεται στους ειδικούς. Έτσι, οι εργάτες γίνονται πιο αποτελεσματικοί αφού μπορούν να περιοριστούν στην επανάληψη μερικών απλών κινήσεων. Στον Τέιλορ ανήκει η φράση «ο σωστός άνθρωπος στη σωστή θέση». Ο Φορντ (H. Ford, 1863-1947) ακολουθώντας τα βήματα του Τέιλορ, προσθέτει στην οργάνωση της εργασίας το σύστημα της σειράς συναρμολόγησης. Κατ' αυτόν τον τρόπο ο εργαζόμενος εκτελεί μια μηχανοποιημένη εργασία . Δεν είναι δηλαδή οι εργάτες που μετακινούνται στο χώρο δουλειάς εκτελώντας, συγκεκριμένες εργασίες, αλλά τα κομμάτια που πρόκειται να συναρμολογηθούν τα οποία μεταφέρονται μπροστά στον εργαζόμενο. Οι εφαρμογές του τειλορικού και στη συνέχεια του φορντικού συστήματος οργάνωσης της εργασίας επέτρεψαν τη μείωση του μη ωφέλιμου εργάσιμου χρόνου (π.χ. του χρόνου που ξοδεύεται για συνομιλίες, μεταξύ των

εργαζομένων), τη μείωση του χειρωνακτικού προσωπικού, την αύξηση του ρυθμού εργασίας, τη μαζική παραγωγή αγαθών (όπως το αυτοκίνητο Ford-T του 1908, χωρίς διαφοροποιήσεις στη μορφή ή το χρώμα), τη δυνατότητα μαζικής ενσωμάτωσης στο εργατικό δυναμικό των μη καταρτισμένων μεταναστών, που να ήταν Ευρωπαίοι αγροτικής καταγωγής, συχνά αναλφάβητοι, και τέλος τη μηχανοποίηση των εργοστασίων.

γ. Οι κοινωνικοί επιστήμονες της δεκαετίας του 1930 άσκησαν κριτική στον τείλορισμό, αφού η ανία και η επανάληψη των κινήσεων απομόνωσαν τον εργαζόμενο και καθιστούσαν τον ίδιο ένα εξάρτημα της μηχανής (αλλοτρίωση) και την εργασία του μονότονη. Ισχυρίστηκαν, όπως ο Ε. Μάγιο (E. Mayo, 1880-1949), ο οποίος πραγματοποίησε πειράματα σε ομάδες εργαζομένων, ότι η αύξηση της παραγωγικότητας δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί με την εντατικοποίηση και την επανάληψη των κινήσεων αλλά με τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας. Συγκεκριμένα, τα πειράματα του Μάγιο έδειξαν ότι η βελτίωση της παραγωγικότητας πραγματοποιείται όταν οι εργαζόμενοι έχουν την αίσθηση ότι ανήκουν σε μια ομάδα, όταν υπάρχουν καλές σχέσεις μεταξύ των μελών της ομάδας, όταν αισθάνονται ότι η γνώμη και τα συναισθήματά τους έχουν αξία για την επιχείρηση. Οι έρευνες του Μάγιο σηματοδότησαν την απαρχή του θεωρητικού μοντέλου των ανθρωπίνων σχέσεων στο εργασιακό περιβάλλον. Με αφορμή το πείραμα του Μάγιο ξεκίνησε μια δριμεία κριτική στο τείλορικό-φορντικό σύστημα οργάνωσης της εργασίας και της παραγωγής, με κύριο άξονα τον αποκλεισμό από την εργασιακή διαδικασία των δημιουργικών ικανοτήτων του ατόμου, όπως είναι η φαντασία, η συνθετική ικανότητα, η κριτική σκέψη, το πνεύμα συνεργασίας.

B.1.2.

α. Το σχολείο αναπαράγει και μεταδίδει τον πολιτισμό μιας κοινωνίας στη νέα γενιά, όπως κάνει, για παράδειγμα, μέσα από τη διδασκαλία της ιστορίας. «Το σχολείο διαμορφώνει και αναπαράγει την εθνική ταυτότητα. Σε αυτή τη διαδικασία συμβάλλουν οι τελετές, τα σύμβολα, οι εθνικές επέτειοι, οι συμβολικές χρονολογίες» (Α. Φραγκουδάκη και Θ. Δραγώνα, 1997:15). Οι σχολικές αυτές εκδηλώσεις έχουν ένα συμβολικό χαρακτήρα, αφού σμιλεύουν τη συλλογική ταυτότητα και καλλιεργούν την αίσθηση ότι οι νέοι αποτελούν συνέχεια των προηγούμενων γενεών.

β. Κυρίως όμως η θεωρία της αναπαραγωγής θέτει στο επίκεντρο της συζήτησης το αν δίνονται σε όλους ίσες δυνατότητες πρόσβασης στη γνώση που παρέχεται. Ο Γάλλος κοινωνιολόγος Π. Μπουρντιέ (P. Bourdieu, 1930-2002) κατέδειξε εμπειρικά ότι το εκπαιδευτικό σύστημα λειτουργεί ως σύστημα επιλογής που ευνοεί τις ανώτερες τάξεις σε βάρος των υπολοίπων. Αυτή η προνομιακή μεταχείριση των ανώτερων τάξεων είναι εμφανής στον τίτλο σπουδών που χορηγείται από το σχολείο. Ο χαρακτηρισμός της φοίτησης του μαθητή που

αναγράφεται στον τίτλο σπουδών του είναι στην ουσία μια απονομή ιδιοτήτων στο μαθητή (P. Bourdieu, 2002:66). Αυτή η απονομή των ιδιοτήτων (είτε είναι θετική, όπως π.χ. «απολύεται με λίαν καλώς», είτε αρνητική, όπως «απορρίπτεται» ή «παραπέμπεται», που ισούνται με στιγματισμό) κατατάσσει τα άτομα σε ιεραρχημένες κοινωνικές ομάδες. Επιπλέον, ο τίτλος σπουδών λειτουργεί και ως απόδειξη ότι αυτός που τον κατέχει συνδέεται με μια κουλτούρα που αποκτιέται από τη σχολική εκμάθηση. Όποιος δε διαθέτει αυτού του είδους την κουλτούρα εκτοπίζεται σε αδιαβάθμητα ινστιτούτα ή σε επαγγελματικές σχολές. Κατ' άλλους κοινωνιολόγους, οι τίτλοι σπουδών είναι εγγυήσεις «νοημοσύνης», οι οποίοι ήρθαν να αντικαταστήσουν τους παλαιούς τίτλους ευγενείας (που χαρακτήριζαν τη φεουδαρχική κοινωνία) ή, ακόμη, τους τίτλους ιδιοκτησίας. Γενικότερα, πρόκειται για τίτλους που δικαιώνουν αυτούς που αισθάνονται ήδη κυρίαρχοι. Με αυτό τον τρόπο το εκπαιδευτικό σύστημα φαίνεται να καθιστά φυσικές τις κοινωνικές ανισότητες, αφού τις μετατρέπει σε ανισότητες κουλτούρας* και ευφυΐας, δηλαδή μετατρέπει τα κοινωνικά προνόμια σε αξιοκρατικά κριτήρια, έτσι που κάποιοι, για παράδειγμα, να είναι «φυσικά» προορισμένοι για ανώτερες σπουδές και κάποιοι για τεχνικές και επαγγελματικές σπουδές. Ωστόσο παρ' όλο που η κοινωνική προέλευση (επάγγελμα, εισόδημα και εκπαίδευση γονέων) των μαθητών διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη σταδιοδρομία τους, δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις παιδιών αγροτών και εργατών που κατέλαβαν θέσεις στα μεσαία και υψηλά στρώματα της ελληνικής κοινωνίας (ως εκπαιδευτικοί, δικηγόροι, μηχανικοί κτλ.). Αυτό αποδεικνύει, κατά κάποιον τρόπο, τη δυνατότητα κινητικότητας στην ελληνική κοινωνία.

Στην πραγματικότητα το σχολείο δεν επιλέγει συνειδητά με βάση το επάγγελμα των γονέων αλλά με βάση τις επιθυμίες που εκδηλώνουν τα παιδιά. Και οι μεν (οι γονείς) και τα δε (τα παιδιά) δημιουργούν για τον εαυτό τους συγκεκριμένες προσδοκίες και εσωτερικεύουν την κοινωνική τους θέση και τις συνήθειες που συνδέονται με αυτή, γεγονός που συχνά οδηγεί στην εκδήλωση φαινομενικής αδιαφορίας για το σχολείο, όταν αναφερόμαστε σε λαϊκά στρώματα. Βέβαια, σε αυτή την περίπτωση θα πρέπει να διερευνηθεί αν το περιεχόμενο των σπουδών, ο επαγγελματικός προσανατολισμός και η εκπαιδευτική διαδικασία ανταποκρίνονται στις σύγχρονες ανάγκες των μαθητών. Συνεπώς, το θέμα της παρεχόμενης γνώσης και ο ρόλος του εκπαιδευτικού συστήματος είναι ίσως το μεγαλύτερο διακύβευμα των σύγχρονων κοινωνιών.

Ο Αλτουσέρ (L. Althusser, 1918-1990), επηρεασμένος από τη σκέψη του Μαρξ, προσέθεσε στους μηχανισμούς καταστολής και τους ιδεολογικούς μηχανισμούς με τους οποίους το κράτος αναπαράγει την κυρίαρχη ιδεολογία. Οι ιδεολογικοί μηχανισμοί, είτε δημόσιοι είτε ιδιωτικοί, λειτουργούν με βάση την πειθώ και την προπαγάνδα. Σ' αυτούς τους μηχανισμούς κατατάσσουν οι μαρξιστές το σχολείο, την οικογένεια, την κοινωνική ασφάλεια, τον έλεγχο των ανηλίκων παραβατών κ.ά.

Ο πολιτικός ιδεολογικός μηχανισμός υπηρετείται από τα διάφορα κόμματα, ενώ ο ιδεολογικός μηχανισμός πληροφόρησης του κοινού από τον Τύπο, το ραδιόφωνο, την τηλεόραση κτλ. Οι ιδεολογικοί μηχανισμοί του κράτους επιτρέπουν την αναπαραγωγή των κυρίαρχων κοινωνικών σχέσεων και δημιουργήθηκαν, σύμφωνα με τον Λ. Αλτουσέρ, επειδή οι μηχανισμοί καταστολής δεν αρκούν για να διασφαλίσουν την ηγεμονία της κυρίαρχης τάξης.

B.2.1.

α. Το σύγχρονο πολιτικό κόμμα είναι μια οργάνωση, μια μορφή πολιτικής δράσης οργανωμένης στη βάση συμφωνημένων αρχών, που επιδιώκει την ανάληψη της διακυβέρνησης. Οι Μπολ και Πέτερς παρατηρούν ότι τα πολιτικά κόμματα διακρίνονται από τρία στοιχεία: από τον κοινό στόχο τους, που είναι η κατάκτηση της πολιτικής εξουσίας ακόμα και σε συνεργασία με άλλα κόμματα, από ένα βαθμό οργάνωσης, από κάποια στοιχεία εξωκοινοβουλευτικής υποστήριξης (συνδικάτα, κινήματα).

Η εξέλιξη των πολιτικών κομμάτων και του κομματικού συστήματος συμπορεύεται με την εξέλιξη της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας. Η λειτουργία των κομμάτων στο πλαίσιο της δημοκρατίας συμβάλλει στην πολιτική διαπαιδαγώγηση, αλλά και στην πολιτική ενεργοποίηση ατόμων και ομάδων γύρω από τις αρχές και τα συμφέροντα που τους ενώνουν. Ως εκ τούτου τα κόμματα αποτελούν κύριους χώρους παραγωγής και μεταβίβασης πολιτικών ηθών, είναι δηλαδή φορείς πολιτικής κοινωνικοποίησης.

Έτσι, τα σύγχρονα κόμματα, έχοντας το ρόλο του βασικού διαμεσολαβητή μεταξύ της κοινωνίας και της εξουσίας, αποτελούν τους σταθεροποιητικούς μηχανισμούς του πολιτικού συστήματος, αφού επεξεργάζονται, μορφοποιούν και μετατρέπουν τη λαϊκή βούληση σε πολιτικό λόγο. Αυτός είναι ο δρόμος διαμέσου του οποίου τα αιτήματα του λαού (ή έστω μιας μερίδας του) μετατρέπονται σε πολιτικές αποφάσεις.

Θα πρέπει να επισημάνουμε, ενδεικτικά, μία από τις κυριότερες δυσλειτουργίες του πολιτικού συστήματος στη χώρα μας. Παρατηρείται ότι τα κόμματα έχουν επεκτείνει την επιρροή και τον έλεγχό τους σε πολλά κινήματα και σε διάφορες συλλογικές οργανώσεις, έχοντας σε γενικές γραμμές υποκαταστήσει την κοινωνία των πολιτών. Για παράδειγμα, οι συνδικαλιστικές παρατάξεις, οι γυναικείες οργανώσεις, τα κινήματα ειρήνης ελέγχονται άμεσα από διάφορα πολιτικά κόμματα, γι' αυτό και κάθε κόμμα «έχει» τη δική του γυναικεία οργάνωση ή το δικό του κίνημα ειρήνης. Ο στόχος των κομμάτων δεν είναι άλλος από τη διεύρυνση της εκλογικής τους βάσης και τη διασφάλιση της ιδεολογικής ταυτότητας των μελών τους.

Άλλες μορφές οργανωμένης πολιτικής δράσης είναι οι ομάδες πίεσης ή οι ομάδες συμφερόντων ή τα λόμπι, δηλαδή ομάδες προσώπων που αναπτύσσουν την πολιτική τους δράση στους προθαλάμους (lobby) του κοινοβουλίου ή των γραφείων των πολιτικών και επηρεάζουν παρασκηνιακά τις πολιτικές

αποφάσεις.. Οι θεωρίες για όλες αυτές τις οργανωμένες μορφές πολιτικής δράσης αναπτύχθηκαν στο πλαίσιο του πλουραλιστικού μοντέλου εξουσίας.

Πρόκειται για συνεκτικές κοινωνικές ομάδες που δραστηριοποιούνται οργανωμένα με σκοπό την προώθηση αιτημάτων και συμφερόντων. Η προώθηση των αιτημάτων τους γίνεται μέσω της πίεσης και της επιρροής που ασκούν κατά τις διαδικασίες λήψης πολιτικών αποφάσεων.

Αν πρόκειται για προώθηση συμφερόντων στη βάση κοινών αντικειμενικών χαρακτηριστικών (π.χ. εργατικά συνδικάτα), θα πρέπει να χρησιμοποιήσουμε τον όρο «ομάδες συμφερόντων».

Αν πρόκειται για προώθηση αιτημάτων στη βάση κοινών αξιών και αντιλήψεων, όπως είναι τα αιτήματα των ενώσεων καταναλωτών ή των οικολογικών οργανώσεων, τότε είναι ακριβέστερος ο όρος «ομάδες γνώμης».

β. Και οι δύο πιο πάνω ομάδες διαφοροποιούνται από τα πολιτικά κόμματα, καθώς δε στοχεύουν άμεσα στην κατάκτηση της εξουσίας και δεν ασχολούνται με ευρύτερα πολιτικά θέματα. Βέβαια, οι ομάδες πίεσης μπορεί να μη στοχεύουν στην κατάκτηση της εξουσίας, εντούτοις όμως μπορούν να μετεξελιχτούν σε κόμματα, όπως συνέβη στην περίπτωση του Κόμματος των Πρασίνων στη Γερμανία, το οποίο αρχικά ήταν μια οικολογική ομάδα.

Οι ομάδες πίεσης συνομιλούν με την εξουσία για θέματα που αφορούν τις νομοθετικές δραστηριότητες χρησιμοποιώντας διάφορες στρατηγικές (αποκλεισμός δρόμων, διαμαρτυρίες, τηλεοπτικά μηνύματα) που συνδέονται με το πολιτικό πλαίσιο μέσα στο οποίο δραστηριοποιούνται, αλλά και με τη φύση του αιτήματος.

Όπως και τα κόμματα έτσι και οι ομάδες πίεσης διαμορφώνουν πολιτικές στάσεις και κοινωνικοποιούν πολιτικά ένα άτομο, αφού αυτό μπορεί να συμμετέχει σε μια τέτοια ομάδα μέσα από τις διαφορετικές ιδιότητές του (ως εργαζόμενος, ως καταναλωτής, ως κάτοικος συγκεκριμένης περιοχής, ενδεχομένως ως πολύτεκνος κτλ.) για την προάσπιση των ατομικών και των κοινωνικών συμφερόντων του.

Η λειτουργία των κομμάτων στην κοινοβουλευτική δημοκρατία και η συμβολή των ομάδων πίεσης στη διαμόρφωση των πολιτικών αποφάσεων αποτελούν κρίσιμα θέματα για την ποιότητα της συμμετοχής και της εκλογικής συμπεριφοράς του πολίτη.